

Communisme en conflict

Pleidooi voor een reëel-kritisch communisme

Guy Quintelier, Imavo, Brussel, 1997

Quintelier kreeg van Imavo de opdracht een inleiding te schrijven op het denken van Karl Marx. Niet zo'n verwonderlijke opdracht, want Imavo staat voor Instituut voor Marxistische Vorming. Het is een van de weinige overblijfselen van de communistische partij in ons land. Het geeft het verdienstelijke *Vlaams Marxistisch Tijdschrift* uit. En het wil blijkbaar ook vermijden dat Marx helemaal uit de herinnering verdwijnt. Zo staat het ook als medeuitgever op de vorig jaar verschenen tweede druk van Willy Coolsaets *Producers om te produceren*. Net zoals Coolsaet probeert de actualiteitswaarde van Marx te achterhalen, wil ook Quintelier geen schriftgeleerde zijn die nauwgezet uiteenrafelt wat zijn studieobject geschreven heeft. Ook hij probeert uit te maken wat we vandaag nog met Marx kunnen aanvangen. Naar mijn oordeel is dat ten andere de enige reden om filosofen aan de vergetelheid te onttrekken. Men laat een filosoof die ons niets meer bij te brengen heeft, beter gerust.

Ook al zal ben ik het absoluut met hem oneens, ik denk dat Imavo er goed aan gedaan heeft bij Quintelier aan te bellen. Spijtig dat het instituut niet door heeft dat uitgeven ook technisch vakmanschap veronderstelt. Het boek is onvoorstelbaar klungelig opgemaakt. Vooral naar het einde stoort dit in hoge mate.

Het kapitalisme veroorzaakt onvermijdelijk armoede, milieuverniëting, uitbuiting van de derde wereld en een bewapeningseconomie,

Marx heeft dat eigenlijk onvoldoende ingezien. Hij dacht dat het volstond het kapitalisme in zijn uiterste consequenties te laten ontwikkelen, om een communistische maatschappij mogelijk te maken. Die ontwikkeling was voor hem zelfs een absoluut noodzakelijke voorwaarde.

Quintelier probeert een dergelijke verdediging van het kapitalisme te doorprikken. Ook binnen het denk kader van Marx is het voor hem de verkeerde conclusie. Zelf analyseert hij het economisch systeem in termen van produceren om te produceren, een zinloos spel dat er eigenlijk op neerkomt alle conflicten te willen vermijden. Iedere kapitalist probeert niets anders dan al zijn concurrenten eruit te werken. Hij streeft rust, harmonie na. Het komt erop aan dat kapitalisme af te schaffen. Men moet conflicten aangaan en aanvaarden, men moet verschillen ernstig nemen. Alleen een reëel-kritisch communisme is daartoe in staat. Het is de enige juiste ideologie. Alle anderen hebben het gewoon verkeerd voor.

Natuurlijk is dit een al te beknopte samenvatting, zelfs een beetje een karikatuur. Maar ik denk dat de lezer het beter allemaal zelf ontdekt. Quintelier kent Marx en hij schrijft het in elk geval heel goed leesbaar, als men tenminste niet blijft haken aan één van de al te overvloedige voetnoten. Vooral in die voetnoten laat hij zich wel eens verleiden tot heel zwak of zelfs niet gefundeerde uitspraken. Ik vermoed dat hij daar in zijn inleiding zelf naar verwijst met de uitdrukking "apodictisch". Hij wil vooral scherp formuleren. Precies alsof scherpe formuleringen geen bewijsvoering zouden vragen. Een enkele keer raakt hij echt in zijn eigen netten verstrikt. Hij vindt

dat de arbeiders de verkeerde eisen gesteld hebben. Hij had kunnen opmerken dat ze zich op die manier heel marxistisch gedroegen. Maar hij wijt het aan hun geestelijke ontwikkeling die onvoldoende groot is. Ze zijn dan toch maar in het kapitalisme geïntegreerd. De ene keer luidt het dat dit komt door de klasseverzoening waar de sociaal-democratie naar streeft. De andere keer zijn de loonsverhogingen toch wel een resultaat van de strijd tegen de patroons.

Maar ik wil hier verder de aandacht toespitsen op de kern. Die essentie lijkt me de vraag wat het dan betekent om conflicten aan te gaan. De uitdrukking wordt hier en daar bijna als een magische formule geciteerd. En ze maakt blijkbaar van het reëel-kritisch communisme "de betere, want noodzakelijke ideologie". Maar ze wordt me toch maar niet duidelijk. Men mag conflicten niet ontvluchten, maar ook niet oplossen. Want dan onderdrukt men de ander of zichzelf. En een compromis is uit den boze, want getuigt van harmoniestreven. Maar wat moet men er dan wel mee? Per definitie laten bestaan? Ik kan best aannemen dat sommige conflicten onoplosbaar zijn. En ik wil me daar dan ook bij neerleggen. Maar kan dat op een andere manier dan door ze uit de weg te gaan of er een compromis over af te sluiten? Quintelier suggereert van wel, maar het blijft een raadsel hoe hij op een conflict ingaat. Men geraakt er ook niet uit als men kijkt hoe hij kritisch-reëel communisme omschrijft. Kritisch slaat gewoon op de noodzaak om conflicten aan te gaan en precies dat zou opgehelderd moeten worden. Reëel slaat op het stellen van concrete strijdpunten.

Maar eigenlijk zijn die pas echt mogelijk als het kapitalisme overwonnen is. Ondertussen moet men zich beperken tot acties die het economisch systeem ondermijnen. Men moet bijvoorbeeld werk blijven vragen voor iedereen, want het systeem zal dat nooit kunnen realiseren. Men moet de welvaartsstaat blijven verdedigen, want als het kapitalisme dat probeert te doen zal het onvermijdelijk ten onder gaan. Quintelier verklaart dus de totale oorlog aan het kapitalisme. In dit geval moet het conflict wel degelijk opgelost worden door te onderdrukken of te vernietigen. Het mag zelfs met geweld, dat volgens de auteur anders alleen maar probeert conflicten te vermijden en harmonie te realiseren. In een voetnoot wordt revolutionair geweld de enig aanvaardbare vorm van geweld genoemd. Het staat er heel laconiek, zonder ook maar op enige manier aan te tonen waarom dit geen revolutionair harmonie-denken zou zijn. Quintelier slaagt er voor mij met andere woorden gewoon niet in om duidelijk te maken wat het betekent conflicten aan te gaan. Het boek ontaardt op die manier in hol gepraat. Men merkt dit trouwens ook als men probeert te volgen hoe hij het reëel-kritisch communisme invult. Hij stelt dan een aantal principiële

eisen. Hij verzet zich tegen uitbuiting en uitsluiting en pleit voor een plicht tot niet-kapitalistische arbeid. Hij vindt dat iedereen recht heeft op een gezond en veilig milieu en de plicht tot een ecologisch verantwoord handelen. Iedereen heeft recht op een individuele beslissingsmacht, maar ook de maatschappelijke plicht om bij te dragen aan de gemeenschappelijke voorwaarden van het menselijk leven. En ten slotte heeft natuurlijk iedereen de plicht om conflicten aan te gaan en te aanvaarden, maar ook recht op rust. Dat is dus de betere ideologie. Ik nodig de lezer deze keer met aandrang uit om er zich van te overtuigen dat het niet meer is dan deze algemene dooddoeners. Het is op basis van die principes echt niet te begrijpen waarom Quintelier de eenzaamheid verkiest. Hij wil immers geen compromissen. Hij wil enkel over heel concrete punten allianties aangaan, maar zonder zijn eigenheid op te geven. Het is een zeer magere eigenheid, een soort angstaanjagende verwaandheid eigenlijk. Ik was ooit secretaris van de voorzitter van het ABVV. Om de paar weken stuurde één of andere wereldverbeteraar de oplossing voor alle problemen. Heel vaak werd in luttele bladzijden met alle wereldkwalen afgerekend. Helaas waren

de recepten nooit bruikbaar. En ik kan met de recepten van Quintelier ook niets aanvangen. Wie wil koken heeft meer nodig dan wat wijze raad van iemand die zelf aan tafel blijft wachten tot het eten wordt opgediend.

Ik denk niettemin dat het de moeite is om *Communisme en conflict* te lezen. De auteur heeft ten minste de moed om de oude teksten van Marx te blijven gebruiken. En hij heeft gelijk dat men dan moet vertrekken van de vaststelling dat Marx het mechanisme van het kapitalisme wel heeft doorzien, maar het tegelijk ook verdedigde.

Quinteliers analyse van het kapitalisme als een systeem dat harmonie nastreeft is op zich aantrekkelijk. Maar hij maakt het zich toch iets te gemakkelijk. Het is eigenlijk niet aanvaardbaar dat de uitdrukking "conflicten aangaan" zo zwak en dubbelzinnig gedefinieerd blijft. Maar Quintelier ergert pas echt als blijkt dat zijn communisme verschrikkelijk elitair en vooral onwerkzaam is. Zijn pleidooi voor een dictatuur van het proletariaat verraadt dat er zelfs gevaarlijke ideeën door zijn hoofd spoken. Het domme proletariaat zou er niet eens een rol in spelen. Er is blijkbaar kritiek en reëel-kritische kritiek.

Luc Vanneste